

Hemşirelik Öğrencilerinin, Eleştirel Düşünme Becerilerinin Karar Verme, Empatik Eğilim ve Becerileri Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi

Investigation of the Effects of Nursing Students' Critical Thinking Skills on Decision Making, Empathic Tendency and Skills

Behice Belkis ÇALIŞKAN¹, Rıdvan DOĞAN²

BBÇ: [0000-0001-7249-2954](https://orcid.org/0000-0001-7249-2954) RD: [0000-0003-2125-8767](https://orcid.org/0000-0003-2125-8767)

¹İstanbul Üniversitesi - Cerrahpaşa, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul-Türkiye

²Üsküdar Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, İstanbul-Türkiye

Öz

Amaç: Düşünce, entelektüel sürece dayalı yetenek gerektiren bir süreçtir. Eleştiren düşünme, düşünce üzerine düşünmemizi sağlayan bir üst düşünme becerisidir. Hemşirelikte bu bağlamda eleştirel düşünme; yönetim, karar verme, klinik yargı, profesyonel başarı ve etkili iletişimi etkileyen önemli bir özelliktir. Hemşirelerin eleştirel düşünme becerilerini klinik ortamda karar verme sürecinin her aşamasında kullanmaları gerekir. Hemşirelik eğitimi sürecinde eleştirel düşünme temelli verilen dersler, hemşirelerin rasyonel bir şekilde karar vermelerine ve bakım verdikleri hastalara daha empatik yaklaşmalarına yardımcı olabilmektedir. Araştırmanın amacı, hemşirelik öğrencilerinin eleştirel düşünme becerilerinin empati kurma ve karar verme becerileri arasındaki ilişkiyi araştırmaktır.

Gereç ve Yöntem: Araştırmaya, bir vakıf üniversitesinde eğitim gören ve eleştirel düşünme eğitimi almış olan (n=149) öğrenciler dahil edilmiştir. Araştırmada Demografik Bilgi Formu, California Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği (CCTD), Empatik Beceri Ölçeği (EBÖ), Empatik Eğilim Ölçeği (EEÖ) ve Melbourne Karar Verme Stilleri Ölçeği (MKCSÖ) kullanılmıştır.

Bulgular: Araştırma bulgularına göre; eleştirel düşünme becerilerinin empatik beceri, empatik eğilim ve karar verme becerileri üzerinde önemli ölçüde ilişkisi olduğunu doğrular niteliktedir (p<0.001).

Tartışma ve Sonuç: Hemşirelik eğitiminde eleştirel düşünme becerilerinin geliştirilmesi karar verme süreci ve empatik eğilim gösterme becerisi ile ilişkilidir ve eleştirel düşünme dersinin bu veriler doğrultusunda ele alınması önerilmektedir.

Anahtar kelimeler: Eleştirel düşünme, Empati, Karar verme

Abstract

Aim: Thought is a process that requires ability based on intellectual process. Critical thinking is a meta-thinking skill that allows us to reflect on thought. Critical thinking in this context in nursing; management, decision making, clinical judgment, professional success, and effective communication. Nurses need to use their critical thinking skills at every stage of the decision-making process in the clinical setting. Courses based on critical thinking in the nursing education process can help nurses make rational decisions and approach the patients they care for more empathetically. The aim of the study is to indicate the relationship between nursing students' critical thinking skills, empathy and decision making skills.

Materials and Methods: Students studying at a foundation university and having received critical thinking training (n=149) were included in the study. Demographic Information Form, California Critical Thinking Disposition Scale (CCTD), Empathic Skills Scale (EBÖ), Empathic Disposition Scale (EEÖ), and Melbourne Decision-Making Styles Scale (MKCSÖ) were used.

Results: According to the research findings; This confirms that critical thinking skills have a significant effect on empathic skills, empathic disposition and decision making skills (p<0.001).

Discussion and Conclusion: The development of critical thinking skills in nursing education affects the decision-making process and empathic disposition, and the critical thinking course should be given in line with these data.

Keywords: Critical thinking, Empathy, Decision making

1. GİRİŞ

Düşünmek, sonuca ulaşmak amacıyla, bilgileri, kavramları inceleyerek, karşılaştırarak ve ilişki kurarak başka düşünceler üretme biçimidir (1). Düşünme becerisinin bir üst basamağı ise eleştirel düşünmedir. Sokrates'in tanımladığı eleştirel düşünme; kendimizin ve diğerlerinin düşüncelerini anlamak ve yorumlamak için var olan işlevsel bir süreçtir

(2). Eleştirel düşünme analiz, yorum, değerlendirme ve çıkarım ile sonuçlanan anlamlı bir bütündür. Bireyin bilgileri sorgulayarak onaylamasını, farklı bakış açıları geliştirerek verimli kararlar almasını sağlamak eleştirel becerinin bir ürünüdür. Kısacası eleştirel düşünme, bir problemi etkili bir şekilde çözebilmek, mantık çerçevesinde muhakeme edebilmek ve sonuca varmadan önce bilgiyi analiz edebil-

mektir (2-6).

Günümüzde sağlık hizmetlerinde meydana gelen değişimler, özellikle hasta bakımının pek çok yönden sorumluluğunu yüklenmiş olan hemşirelerin eleştirel düşünme becerisine sahip olmalarını gerekli görülmektedir. Bakımın planlanmasında, uygulanmasında ve sonuçlarının değerlendirilmesinde eleştirel düşünme becerisi önemli bir bileşendir. Bu nedenle hemşirelerin hızlı ve doğru kararlar verebilmeleri için eleştirel düşünme becerisine sahip olmaları gerekmektedir (4,6-8).

Eleştirel düşünme, karar verme sürecinde önemli etkiye sahiptir ve bir süreç belirleyicidir. Sağlık bakım sisteminde doğru kararlar verme hemşirelik bakımının kalitesini etkilemektedir (9,10).

Karar verme ile ilgili iki tanımdan söz edilmektedir. Bunların ilki, karar veren bireylerin seçimlerini ve değerlerini temel alan seçeneklerin belirlenmesi ve açıklanması çalışmasıdır. İkinci tanımda, seçenekler arasındaki en uygun seçimi yaparken belirsizlikleri azaltmaya yönelik yapılan çalışmalar olarak tanımlanmıştır (10). Karar verme ve eleştirel düşünme birbirlerini destekleyen özelliklere sahip kavramlardır. Eleştirel bir yaklaşım ile bireyler kendilerinin farkında olma eğilimindedirler ve kişisel ön yargılarını, bilgi düzeylerini, aldıkları kararları düşünme ve eleştirme becerisine sahiptirler. Karar verdikten sonra kararların uygulanması, gözlemlenmesi, karar verme esnasında hedeflenen sonuçlara ulaşıp ulaşılmaması eleştirel düşünme becerisi ile mümkün hale gelmektedir (11,12).

Eleştirel düşünmenin etkili olduğu düşünülen bir diğer konu ise kişinin empati kurabilmesi ve empatik eğilim gösterebilmesidir. Bu kavramın temelini atmış olan Rogers, empatiyi, bir kişinin kendisini başka bir kişinin yerine koyduğu süreç olarak tanımlamakta, bu olayı kendi perspektifinden algılamakta, düşüncelerini ve duygularını doğru bir şekilde anlayabilmekte, hissetmekte ve bunu iletmektedir. Böyle bir zihinsel eylem dört aşamadan oluşmaktadır; birincisi, diğer kişinin duygularını ve düşüncelerini anlama eğiliminde olmak, ikincisi, duygularını ve düşüncelerini anlamak için iletişim kurmak, üçüncüsü, duygularını ve düşüncelerini anlamak, dördüncüsü, bu anlayışın sözlü geri bildirimini sağlamaktır¹³. Eleştirel düşünme ve empati modern çağdaki ilerlemelerin ışığında oluşabilecek problemlerin çözümlenmesinde kilit rol oynamaktadır, bu iki kavram olayların algılanması ve doğru şekilde çözümlenmesi açısından hemşirelere oldukça fayda sağlamaktadır (11,13-15).

Bu bağlamda araştırma, hemşirelik öğrencilerine lisans sürecinde verilen eleştirel düşünme dersinin öğrencilerin

karar verme ve empati becerileri arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi amacıyla planlanmıştır.

GEREÇ ve YÖNTEM

Araştırma tanımlayıcı ve analitik tipte yapılmıştır. Araştırma öncesinde bir vakıf üniversitesinin Tıp Fakültesi Etik Kurul Komisyonu'ndan yazılı izin (Protokol no:2019/30) alınmıştır. Araştırma, bir vakıf üniversitesinin sağlık bilimleri fakültesi hemşirelik öğrencilerini kapsayıcı nitelikte yürütülmüştür. Araştırmanın evrenini 258 hemşirelik öğrencisi oluştururken örneklemini araştırmaya katılmayı kabul eden 149 öğrenci oluşturulmuştur. Çalışma Şubat-Mayıs 2019 tarihleri arasında yürütülmüş ve katılımcılardan bilgilendirilmiş yazılı onam alınmıştır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmanın verilerinin toplanmasında "Demografik Bilgi Formu", "California Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği", "Empatik Eğilim Ölçeği", "Empatik Beceri Ölçeği B Formu" ve Melbourne Karar Verme Ölçeği I-II" kullanılmıştır.

Demografik Bilgi Formu; bu formda öğrencilerin, yaş, cinsiyet, medeni durumları, yerleşim yerleri, sosyo ekonomik özelliklerinin yanında hemşirelik mesleğini seçme istekleri ve ders çalışma yöntemleri yer almıştır.

California Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği; Facione ve Giancarlo (1992) tarafından geliştirilmiş, Türkçe geçerlik güvenirliğini Kökdemir (2003) yapmıştır. Ölçek yedi alt boyuttan oluşmakta olup ölçeğin toplam puanı eleştirel düşünme eğilimini göstermektedir. Ölçek, doğruyu arama, açık fikirlilik, analitiklik, sistematiklik, kendine güven, meraklılık ve olgunluk alt ölçeklerinden ve 51 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin Cronbach Alfa kat sayısı 0,88 olarak belirlenirken araştırmada 0,883 olarak bulundu (16).

Empatik Eğilim Ölçeği (EEÖ); günlük yaşamda bireylerin empatik olma becerilerini ölçmek amacıyla Dökmen (1988) tarafından literatüre kazandırılmıştır. 5'li likert tipinde olan ölçek 20 sorudan oluşmakta ve her bir soruya 1 – 5 arası puan verilmektedir. Puanın yüksek olması empatik eğilimin yüksek olduğunu ifade etmektedir. Ölçeğin güvenirlik katsayısı 0,82 olup bu araştırmada ise 0,789 olarak bulundu (7-19).

Empatik Beceri Ölçeği (EBÖ); Dökmen tarafından "Aşamalı Empati Sınıflaması"ndan yararlanılarak geliştirilen EBÖ, empatik anlayışı duygusal ve bilişsel boyutta sözel olarak ifade etme becerisini ölçmektedir. Ölçekte yer alan 6 problem ve bu problemlere verilecek birer cümlelik 12

empatik tepki yer almaktadır. Belirlenen 6 problemin her biri için 12 empatik tepki ve toplamda ise 72 empatik tepki yazılı olarak belirtilmektedir. 12 empatik tepkiden sadece 1 tanesi rastgele yanıt verenler için araya yerleştirilmiştir, problem ile alakası olmayan bir tepkidir ve 0 puan olarak kabul edilmiştir. Denek bir tanesine bile 0 puanlık cevap verse ölçek okunmadı olarak kabul edilip çalışmadan çıkarılmaktadır. Her bir problemin altındaki empatik tepki cümlelerinden 4 tane seçmeleri çalışmaya katılanlardan beklenmektedir. Toplamda 24 tane empatik tepki seçilmesi, seçilen her bir tepkinin karşılığı olan puan, EBÖ-A formuna bakılarak verilmektedir. EBÖ'den alınan en düşük puan 62, en yüksek puan 219 olarak belirlenmiştir. Ölçek, Dökmen (1988) tarafından 80 bireye üçer hafta ara ile iki defa uygulanmış, 64 deneğin puan ortalamaları alınarak güvenilirlik 0.91 olarak bulundu (17-19).

Melbourne Karar Verme Stilleri Ölçeği I-II; Mann ve arkadaşları (1997) tarafından geliştirilmiş olup Türkçe geçerlik güvenilirlik çalışması Deniz (2004) tarafından yapılmıştır. Ölçek iki bölümden oluşmaktadır, I. bölüm 6 maddeden (karar vermede öz saygı – kendine güven), II. bölüm ise 22 maddeden oluşmakta ve karar verme stillerini ölçmeyi amaçlamaktadır. Ölçekten alınan puanların yüksek olması öz saygının yüksek olduğunu göstermekte ve “dikkatli karar verme stili”, “kaçıngan karar verme stili”, “erteleyici karar verme stili” ve “panik karar verme stili” olmak üzere dört faktörü bulunmaktadır. Bu araştırma kapsamında ölçeğin iç tutarlılık katsayılarının 0,70 ile 0,75 aralığında olduğu bulundu (20).

Araştırmada kullanılan ölçeklerin analizinde empati, karar verme ve eleştirel düşünme puan ortalamaları ve standart

Tablo 1. Öğrencilerin sosyodemografik özelliklerine ilişkin bulgular

		n	%
Yaş	18-20	58	38,9
	21-22	78	52,3
	23 ve Üzeri	13	8,7
Cinsiyet	Kadın	119	79,9
	Erkek	30	20,1
Medeni Durum	Evli	5	3,4
	Bekar	144	96,6
Mezun Olunan Lise	Düz Lise	21	14,1
	Anadolu Lisesi	78	52,3
	Diğer	50	33,6
En Uzun Süre Yaşanılan Yer	Büyük Kent	89	59,7
	İl	28	18,8
	İlçe	32	21,5
Şuanda Yaşadığı Yer	Ailemle	102	68,5
	Arkadaşlarımla	13	8,7
	Yurt Pansiyon	24	16,1
	Tek Başıma Evde	10	6,7
Ailenin Gelir Durumu	Gelir Giderden Az	20	13,4
	Gelir Gidere Denk	104	69,8
	Gelir Giderden Fazla	25	16,8
Hemşirelik Mesleğini Nasıl Seçtiği	İsteyerek	78	52,3
	Öneri Üzerine	24	16,1
	İş Bulma Garantisi Olması	30	20,1
	Diğer	17	11,4
Ders Çalışmada Kaynak Tercihleri	Kendi Ders Notlarım	116	77,9
	Başkalarının Hazırladığı Ders Notları	22	14,8
	Türkçe Kaynak ve Kitaplar	11	7,4

Tablo 2. Öğrencilerin EEÖ, EBÖ, MKCSÖ puan ortalamaları

	Ort. ± SS	Min	Max
EEÖ	71,72 ±9,48	44	98
EBÖ	133,77 ± 19,31	85	188
MKCSÖ	9,41 ± 2,06	1	12
Dikkatli	9,75 ± 2,17	2	12
Kaçıngan	3,58 ± 2,32	0	11
Erteleyici	3,09 ± 2,02	0	8
Panik	3,97 ± 2,32	0	10
CCTD	227,06 ± 25,88	163	297
Doğruyu Arama	26,75 ± 5,94	9	39
Açık Fikirlilik	53,99 ± 8,66	21	71
Analitik	53,14 ± 6,51	37	66
Sistematiklik	26,85 ± 4,29	15	36
Kendine Güven	29,95 ± 6,07	11	42
Meraklılık	36,38 ±6,90	17	48

sapmaları hesaplanarak ölçekler arasında ilişkiyi ortaya koymak amacıyla, Pearson Korelasyon analizi yapılmıştır.

BULGULAR

Araştırmaya katılan öğrencilerin sosyodemografik özellikleri incelendiğinde 52,3'ünün 21-22 yaş aralığında, 74,9'unun kadın, 96,6'sının bekar, 52,3'ünün Anadolu lisesi mezunu, büyük kentlerde yaşayan öğrenciler 59,7, geliri giderine denk olanlar 69,8, hemşirelik mesleğini isteyerek seçenleri 52,3 ve ders çalışmak için kendi ders notlarını kullananların oranının 77,9 olduğu belirlenmiştir (Tablo 1).

Öğrencilerin EEÖ puan ortalaması 71,72±9,48, EBÖ puan ortalaması 133,77±19,31, MKCSÖ puan ortalaması 9,41±2,06 ve CCTD puan ortalaması 227,06±25,88 olarak bulunmuştur (Tablo 2).

Araştırmanın bulguları, California Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği ile Empatik Eğilim Ölçeği arasından pozitif yönde zayıf derecede anlamlı bir ilişki olduğu ve öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimleri arttıkça empati eğilimlerinin de arttığı belirlenmiştir. (r:0,345 p<0,001). Öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimleri arttıkça empatik eğilimleri de arttığı olduğu ve öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimleri arttıkça empati eğilimlerinin de arttığı belirlenmiştir. California Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği ile Melbourne Karar Verme Stilleri Ölçeği arasındaki ilişkiyi bulmak üzere yapılan analizler sonucunda da, pozitif yönde zayıf derecede anlamlı bir ilişki olduğu ve çalışmaya katılan öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimleri arttıkça daha dikkatli karar verme davranışı

sergiledikleri görülmüştür (r:0,367 p<0,001). Çalışmaya katılan öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimleri arttıkça daha dikkatli karar verme davranışı sergiledikleri belirlenmiştir. Ayrıca California Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği ile Kaçıngan karar verme stili (r:-0,401 p<0,001), Erteleyici karar verme stili (r:-0,423 p<0,001) ve Panik karar verme stili (r:-0,401 p<0,001) arasında negatif yönde orta derecede anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimleri arttıkça kaçınan, panik ve erteleyici bir şekilde karar vermedikleri belirlenmiştir.

Analizler CCTD'nin alt boyutu olan "Doğruyu arama" alt boyutu ile EEÖ arasında pozitif yönde zayıf derecede anlamlı ilişki varken (r=0,287 p<0,001), "kaçınan, erteleyici ve panik karar verme stilleri" alt boyutları arasında negatif yönde zayıf derecede anlamlı ilişki olduğunu göstermektedir (p<0,001). Ayrıca aynı ölçeğin "Açık fikirlilik" alt boyutu ile EEÖ, EBÖ, MKCSÖ ve "dikkat" alt boyutu arasında pozitif yönde zayıf derecede anlamlı ilişki bulundu (p<0,005). Fakat "kaçınan, erteleyici, panik" alt boyutları arasında negatif yönde zayıf derecede anlamlı ilişki vardı (p<0,001). Bunlara ek olarak "Analitik" alt boyutu ile "dikkatli karar verme stili" alt boyutu arasında pozitif yönde zayıf derecede anlamlı ilişki olduğu (r=0,359 p<0,001), "Kendine güven" ve "meraklılık" alt boyutu ile MKCSÖ ve "dikkatli karar verme stili" alt boyutu arasında pozitif yönde zayıf derecede anlamlı bir ilişki bulundu (p<0,005). California Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği alt boyutları ile Empatik Eğilim Ölçeği, Empatik Beceri Ölçeği ve Melbourne Karar Verme Stilleri Ölçeği arasında ilişkiyi yönelik bulgular Tablo 3'te yer almaktadır (Tablo 3).

TARTIŞMA ve SONUÇ

Hemşirelik öğrencilerinin eğitimleri sürecinde aldıkları eleştirel düşünme dersinin klinik ve uygulama eğitimlerinde pek çok becerilerinin gelişmesine katkısı olduğu ifade edilmektedir. Bakımın kalitesini etkileyen karar verme süreci, hemşirelerin çok yönlü düşünebilme becerilerini ve bilgi düzeylerindeki birikimi gerektirmektedir (6). Hemşirelerin, hemşireliğe özgü bilgi ve teknik becerileri öğrenmesi, empati kurabilmesi, hastayla iletişime geçebilmesi, yardım edebilmesi hemşirelik becerilerini yerinde ve doğru kullanabilmesi eleştirel düşünme becerilerini kullanması aracılığıyla mümkün olmaktadır. Bu yüzden eleştirel düşünme becerilerinin geliştirilmesi, karar verme sürecini ve empati kurabilme becerisini etkilemektedir (13). Araştırmada eleştirel düşünebilmenin karar verme ve empati gösterebilme becerileri üzerindeki etkisi değerlendirilmiştir.

Araştırmaya göre öğrencilerin EEÖ puan ortalaması 71,72±9,48, EBÖ puan ortalaması 133,77±19,31, MKVSÖ puan ortalaması 9,41±2,06 ve CCTD puan ortalaması 227,06±25,88 olarak bulundu. Günaydın ve Barlas'ın (2015) araştırmalarında EEÖ puan ortalaması 53,25±6,57, CCTD puan ortalaması 209,95±25,26; Kaçan ve Örsal (2020) araştırmalarında EBÖ puan ortalaması 160,96 ± 20,32 olarak belirtilmektedir. Sonuçlar birbirleri ile uyumlu niteliktedir (13, 21).

Araştırmanın bulgularına göre öğrencilerin eleştirel düşünme becerisi ile empatik eğilim ve beceri düzeyleri arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu belirlendi (p=0,001) (Tablo 3).

Günaydın ve Barlas'ın (2015) hemşirelik öğrencilerinin empatik eğilim ve eleştirel düşünme becerilerini inceledikleri çalışmalarında öğrencilerin eleştirel düşünme ve empatik eğilim becerileri arasında bir ilişki olduğu sonucuna ulaşıldı (r=0,186 p<0,05) (13). Dombaycı ve arkadaşlarının felsefe öğrencileri ile yaptıkları bir çalışmada eleştirel düşünme ve empatik eğilim arasında pozitif ve orta-düşük (r = 0,313) yakın ilişki bulundu (22). Literatür sonuçları araştırma ile paralellik göstermektedir ve bu doğrultuda, eleştirel düşünmek ve empatik eğilim göstermek birbirlerini destekler nitelikte beceriler olmaları nedeniyle eleştirel düşünme becerisi yüksek bireylerin daha fazla empatik eğilim gösterdiklerini ve empati kurma becerisine sahip oldukları söylenebilir.

Hemşirelik uygulamaları kapsamında eleştirel düşünme, uygulamalara yönelik fikirler, varsayımlar, ilkeler, sonuçlar, inançlar ve eylemlere yönelik amaçlı düşünmeyi sağlayan bir akıl yürütme süreci olarak tanımlanmaktadır (2). Literatüre göre eleştirel düşünme, klinik karara götüren bir sonuca varmadan önce yansıtıcı akıl yürütme içeren amacı olan bir fikir birliğidir. Karar verme, genellikle seçenekler arasında seçim yapma süreci olarak tanımlanmıştır. Bu doğrultuda eleştirel düşünme, hemşirelerin karar verme becerilerini artırarak bakım verdikleri bireyler hakkında daha işlevsel kararlar almalarını sağlamaktadır (12,23).

Hemşirelik uygulamaları kapsamında eleştirel düşünme, uygulamalara yönelik fikirler, varsayımlar, ilkeler, sonuçlar, inançlar ve eylemlere yönelik amaçlı düşünmeyi sağlayan bir akıl yürütme süreci olarak tanımlanmaktadır. Literatür-

Tablo 3. Eleştirel düşünmenin, öğrencilerin karar verme, empati becerileri ve empatik eğilimleri arasındaki ilişki

		EEÖ	EBÖ	MKVSÖ	Dikkatli	Kaçıngan	Erteleyici	Panik
California Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği	r	0,345	0,074	0,367	0,405	-0,401	-0,423	-0,401
	p	0,001	0,373	0,001	0,001	0,001	0,001	0,001
Doğruyu Arama	r	0,287	0,165	0,148	0,120	-0,241	-0,333	-0,291
	p	0,001	0,045	0,072	0,143	0,003	0,001	0,001
Açık Fikirlilik	r	0,332	0,232	0,220	0,236	-0,358	-0,355	-0,386
	p	0,001	0,004	0,007	0,004	0,001	0,001	0,001
Analitik	r	0,111	-0,055	0,187	0,359	-0,152	-0,186	-0,158
	p	0,179	0,506	0,023	0,001	0,065	0,023	0,055
Sistematiiklik	r	0,396	0,151	0,527	0,287	-0,350	-0,495	-0,481
	p	0,001	0,065	0,001	0,001	0,001	0,001	0,001
Kendine Güven	r	0,177	-0,014	0,356	0,319	-0,233	-0,218	-0,241
	p	0,031	0,865	0,001	0,001	0,004	0,008	0,003
Meraklılık	r	0,151	-0,104	0,253	0,327	-0,245	-0,176	-0,195
	p	0,065	0,208	0,002	0,000	0,003	0,032	0,017

re göre eleştirel düşünme, klinik karara götüren bir sonuca varmadan önce yansıtıcı akıl yürütmeyi içeren amacı olan bir fikir birliğidir. Karar verme, genellikle seçenekler arasında seçim yapma süreci olarak tanımlanmıştır. Bu doğrultuda eleştirel düşünme, hemşirelerin karar verme becerilerini artırarak bakım verdikleri bireyler hakkında daha işlevsel kararlar almalarını sağlamaktadır (12,23).

Brooks ve Shepherd (1990) araştırmalarında eleştirel düşünme ve karar verme arasında nispeten zayıf ($r=0.249$) ancak anlamlı pozitif bir korelasyon gözlemlendi. Literatür incelendiğinde eleştirel düşünme ve klinik karar verme ile ilgili yapılmış bazı çalışmalar pozitif (24-27) bir ilişki olduğu sonucunu belirtirken, bazı çalışmalar ise istatistiksel olarak anlamlı bir sonuca ulaşamadı (28-32). Araştırmada karar vermenin alt boyutu olan “dikkat” alt boyutu ile eleştirel düşünmenin alt boyutları olan “sistematik” ve “analitik” alt boyutları pozitif yönde, karar vermenin alt boyutu olan “kaçıngan”, “erteleyici”, “panik” alt boyutları arasında negatif yönde bir ilişki olduğu görülmektedir. Bu durumda eleştirel düşünme becerilerinin karar vermede güçlü etkilere sahip olduğunu, karar verme sürecindeki olumlu yönleri pozitif, olumsuz yönleri de negatif yönde etkilediğini söylenebilir. Kısaca; eleştirel düşünme becerisi, karar vermeyi olumlu yönde destekler niteliktedir.

Hemşirelik eğitiminde eleştirel düşünme becerilerinin incelendiği çalışmalarda hemşirelik öğrencilerinin eleştirel düşünme becerilerinin düşük olduğu görülmektedir (31-34). İncelenen bazı literatür çalışmalarının sonuçlarına göre ise eleştirel düşünmenin geliştirilmesine yönelik verilen eğitimler alındıktan sonra hemşirelik öğrencilerinin eleştirel düşünme becerilerinin arttığı gözlemlenmiştir (25,26,35,36). Ayrıca hemşirelik eğitimin son sınıfında öğrenim gören öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerinin birinci sınıf öğrencilerinin eleştirel düşünme becerilerinden yüksek olduğu belirtilmiştir (37). Eleştirel düşünme becerisine sahip bireyler kendi benliklerinin bilincindedirler ve karar verme süreçleri tamamlandığında düşünme sürecine devam ederler. Kişisel ön yargılarını, profesyonel oldukları alanları ve yetersiz bilgi düzeylerini objektif olarak görebilirler³⁸. Eleştirel düşünme ve empati becerisine sahip bireylerin yaratıcı oldukları ve problem çözme becerilerinin geliştiği belirtilmektedir. İki temel kavram olayların algılanması ve doğru şekilde çözüme kavuşturulması açısından oldukça faydalıdır (15).

Sonuç olarak, günümüzde sağlık bakım sistemindeki değişimler ve sağlık bakım sisteminin sürekli kendini yeniliyor olması hemşirelerin öncelikle karar verme ve empati kurabilme becerilerini geliştirmelerini vurgulamaktadır. Bu iki

becerinin daha kolay kazandırılması ise hemşirelik lisans düzeyinde işlenen derslerin eleştirel bir bakış açısıyla ele alınmasını ve eleştirel düşünme derslerinin daha interaktif işlenmesini gerektirmektedir.

Ethics Committee approval date and decision number:

Istanbul Aydın University Faculty of Medicine Ethics Committee (Protocol No:2019/30)

Etik Kurul kararı tarih ve sayısı:

İstanbul Aydın Üniversitesi Tıp Fakültesi Etik Komisyonu (Protokol no:2019/30)

Received Date/Geliş Tarihi: 03.11.2021

Accepted Date/Kabul Tarihi: 30.12.2021

Kaynaklar

1. Erdogan S, Nahcivan N, Esin N. Hemşirelikte araştırma; süreç uygulama ve kritik. Nobel matbaacılık, İstanbul, 2015
2. Lee DS, Abdullah KL, Subramanian P, Bachmann R, Ong SL. An integrated review of the correlation between critical thinking ability and clinical decision-making in nursing. *Journal of Clinical Nursing*, 2017;26(24):4065–4079.
3. Şenturan L, Alpar EŞ. Hemşirelik öğrencilerinde eleştirel düşünme. *C. U Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 2008;12(1).
4. Akça Kılıç N, Taşçı, S. Hemşirelik eğitimi ve eleştirel düşünme. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2009;5(2):187-195.
5. Aslan EA, Sart G. Kritik düşünce. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2016.
6. Demir Dikmen Y., Yıldırım Usta, Y. Hemşirelikte eleştirel düşünme. *S.D.Ü Sağlık Bilimleri Dergisi*. 2013;4(1)
7. İskender MD, Karadağ A. Hemşirelik son sınıf öğrencilerinin eleştirel düşünme düzeylerinin belirlenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi* 2015; 8(1).
8. Mahmoud AS, Mohamed HA. Critical thinking disposition among nurses working in public hospitals at Port-Said Governorate. *Int J Nurs Sci* 2017;4:128-34.
9. Sucu G, Dicle A, Saka O. Hemşirelikte klinik karar verme, etkileyen etmenler ve karar verme modelleri. *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi* 2012; 9 (1): 52-60
10. Yıldırım ÖB. Hemşirelikte eleştirel düşünme. (Edt: Prof. Dr. Süheyla Altuğ Özsoy). Aydın Tuna Matbaacılık, İzmir, 2010.
11. Aybek B. Eleştirel Düşünmenin Öğretiminde Öğretmenin Rolü. *Bilim Eğitimi ve Düşünce Dergisi*.2007; 7(2): 31-35.
12. Yıldırım A, Taşçı S. Hemşirelikte eleştirel düşünmenin klinik karar vermeye etkisi. *Balikesir Saglik Bil Derg Cilt:2 Sayı:3 Aralık 2013*

13. Gunaydın N, Barlas UG. The Factors Affecting Critical Thinking and Empathic Disposition of Nursing Students. *Middle Black Sea Journal of Health Science* December 2015;1(3):1-8.
14. Kaya B, Çolakoğlu ÖM. Empati düzeyi belirleme ölçeği (EDBÖ) uyarlama çalışması, İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 2015, 16(1), 17-30. DOI: 10.17679/iuefd.16127895
15. Öztürk YE, Kırac R, Doğru B. Selçuk üniversitesi öğrencilerinin empatik eğilimlerinin ve eleştirel düşünceye etkisinin incelenmesi. 2018, 2. Uluslararası 12. Ulusal Sağlık ve Hastane İdaresi Kongresi
16. Kökdemir D. Belirsizlik durumlarında karar verme ve problem çözme (Doktora tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2003.
17. Dökmen Ü. Empatinin Yeni Bir Modele Dayanarak Ölçülmesi ve Psikodrama ile Geliştirilmesi. *Eğitim Bil. Fak. Dergisi*. 1988;21(1):155-190.
18. Dökmen Ü. Yeni bir empati modeli ve empatik becerinin iki farklı yaklaşımla ölçülmesi. *Psikoloji Dergisi*. 1990;7(24):42-50.
19. Dökmen Ü. İletişim çalışmalarını ve empati. Ankara, Sistem Yayıncılık:18, 2004.
20. Deniz ME. Investigation of the relation between decision making selfesteem, decision making style and problem solving skills of university students. *Eurasian Journal of Educational Research*, 2004;15:23-35.
21. Kaçan CY, Örsal Ö. Effects of Transcultural Nursing Education on the Professional Values, Empathic Skills, Cultural Sensitivity and Intelligence of Students, *Journal of Community Health Nursing*, 2020;37(2):65-76.
22. Dombaycı MA, Başer Z, Başer D. Analysis of Emphatic Thinking Tendency and Critical Thinking Disposition of Philosophy Teacher Candidates According to a Number of Variables. *Middle Eastern & African Journal of Educational Research*. 2014;13:64-79.
23. Salehi S, Bahrami B, Hosseini SA, Akhondzadeh K. Critical Thinking and Clinical Decision Making in Nurse. *Iranian Journal of Nursing and Midwifery Research* Winter 2007;12(1).
24. Brooks KL, Shepherd JM. The relationship between clinical decision-making skills in nursing and general critical thinking abilities of senior nursing students in four types of nursing programs. *The Journal of Nursing Education*, 1990;391-399.
25. Shin KR. Critical thinking ability and clinical decision-making skills among senior nursing students in associate and baccalaureate programmes in Korea. *Journal of Advanced Nursing*, 1998;414-418.
26. Bowles K. The relationship of critical-thinking skills and the clinical-judgment skills of baccalaureate nursing students. *The Journal of Nursing Education*, 2000;373-376.
27. Martin C. The Theory of Critical Thinking of Nursing. *Nursing Education Perspectives*, 2002;23(5):243-248.
28. Girot E. Graduate nurses: critical thinkers or better decision makers? *Journal of Advanced Nursing*, 2000;31(2):288-297.
29. Hicks FD, Merritt SL, Elstein AS. (2003) Critical thinking and clinical decision making in critical care nursing: a pilot study. *Heart & Lung: The Journal of Acute and Critical Care*, 2003;32(3):169-180.
30. Salehi S, Bahrami M, Hosseini SA, Akhondzadeh K. Critical thinking and clinical decision making in nurse. *Iranian Journal of Nursing and Midwifery Research*, 2007; 12(1):13-16.
31. Noohi E, Karimi-Noghondar M, Haghdoost A. Survey of critical thinking and clinical decision making in nursing student of Kerman University. *Iranian Journal of Nursing and Midwifery Research*, 2012;17(6):440-444.
32. Gorton KL, Hayes J. Challenges of assessing critical thinking and clinical judgment in nurse practitioner students. *The Journal of Nursing Education*, 2014;53(3):26-29.
33. Kantek F, Öztürk N, Gezer N. Bir sağlık yüksekokulunda öğrencilerin eleştirel düşünme ve problem çözme becerilerinin incelenmesi. In *International Conference on New Trends in Education and Their Implications* 2010; 11: 186-190.
34. Özdil K, Özcan A, Muz G, Turaç N. Hemşirelik öğrencilerinin araştırma ve gelişmelere karşı farkındalık tutumları ve eleştirel düşünme becerileri. *Türkiye Klinikleri Hemşirelik Bilimleri* 2019; 11(2): 109-119.
35. Naber J, Wyatt TH. The effect of reflective writing interventions on the critical thinking skills and dispositions of baccalaureate nursing students. *Nurse Education Today* 2014; 34(1). 67-72.
36. Lee J, Lee Y, Gong S, Bae J, Choi J. A meta-analysis of the effects of non-traditional teaching methods on the critical thinking abilities of nursing students. *BMC Medical Education* 2016; 16: 240.
37. Erdem E, Bayat M, Avcı Ö, Tosun Ö, Seviğ Ü. Öğrenim yaşantıları süresince hemşirelik öğrencilerinin eleştirel düşünme düzeylerindeki değişim. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi* 2013; 6(2).
38. Courtney, H., Lovallo, D., & Clarke, C. (2013). Deciding How to Decide. *Harvard Business Review*, 62-73.